

BETHLEN GÁBOR MAGYARSÁGA.

II.

hányat: „marhájokban zsákmányt h.“ 42.

hüvelyben téríteni 28: „vagy kivont fegyverét hüvelyben téríteni“.

ide hagyják bírni 5: „az erdélyi fejedelemségtől el ne szakasszák azokat, hanem békességesen ide hagyják bírni“.

igazítsák magokat 63: „Szílvásít, Beugner Jánost ország törvényére megtartóztattam, igazítsák az ország előtt magokat“.

igen postán 359: „és az inventariumot igen postán nekem külgye fel“.

igiri magát 312: „ő kegyelme is levelében arra igiri magát“.

ide nem hajtsam 440: ide ne hajtsam.

indíttató háboruság 9: „az főrendektől indíttató háboruság az közönségnek romlása nélkül nem lehet“.

igyekezni veszedelmére 2: „ő felsége ne igyekezzék az mi szegény hazánknak utolsó veszedelmére“.

innia valándl 80: „enni innia valánál egyebet el ne vegyenek“.

ingyen sem remélleni 165: „ugy következne az mint ingyen sem remélttük volna“.

ízenetel 123: „szóval való ízenetelít is megérttettem“.

jargalódtam 66: „én igen jargalódtam rajta“ (t. i. a lovon).

jakuppal 437. Nyeregszerhez tartozó dolog, hogy micsoda, nem tudom.

jedzésbe hozni 164: = jegyzésbe venni.

jüttest jöjjön 221: Fáncsinak is megparancsoltuk, hogy jüttest jöjjön“.

kajtor had 335: „bizony nem vármegyék és nem valami kajtor had, hanem Buquoi maga jöne eleikben is megállhatnak az sárt“. Kajtor had = kóborló, hitvány had; ma is kajtár kopó.

kalapos süveg 355: „Hozasson kegyelmed Bécsből énnekem egy szép szürke kalapos süveget bíberhórt“ (Biberhaar).

kántor pénz 115: „Im magam tárházából küldtem mostan az vitézlő rendnek egy egész kántor pénzt és a gyalognak két hópénzt“. A 432. l.: „Kasovszki lengyel urfi bejárónkat egy ideig hazájában bocsátván egy kántor pénzfizetését ugymint százhuszonöt forintot f. 125 hűségged által rendeltük polturául megadatni“.

kapdosás 105: rablás; *kapuczi* 4: kapudsi.

konászkodik el 240: „Kornis uramnak nem kellene oly igen Nagy Andriséknak pártjokat fogni, mert azért konászkodnak ily igen el“. (Itt az értelme elvadulni, míg előtttem a székely köz-

beszédben ismeretes *megkanászodni* szó megcsendülést jelent Krizánál 505. l. konászodik, megkonászodik = csendesedik, magában megjö.)

kegyedelmedre 350; máskor mindig *kegyelmed*.

kényszergetik 31.

kézet 24: „ha különben nem lehet itt és kézet (talán kész-tet) mindeneket tőlünk való elszakadásra“.

kéresztett 293: „mostan ki egy s ki két hétre kéresztett terhének lerakására“.

késlődjék 191: „s az miatt ne k. meg a dolog“.

késleljük 386: „nem k., hanem mentől hamarabb expedial-juk“; | ha az válaszáddal meg-késlelne“ 168.

kiválképen 52: kiváltképen.

kicsidittik 101: kicsinyítik | *kisebbülésére* 318.

kihája szabású ember 439.

kóborlás 133: rablás.

követség hordozás 45.

köz 187: „papi jószágokból közünket azért vöttük ki“; 294: „és semmi közömet hozzá nem avatom“.

kötelesség 332: „de én is kegyelmetektől hasonló igazságot kívánok, mert az köztünk való kötelesség azt kívánja“.

közeljebb 382: közelebb.

lancz 242: „mint a csordát, úgy hajtották az szegén lanczokat“ (Landsknecht).

látott-hallott kapitány 183: „de igen jó gondviselő, l.-h. k.-okat kell eleikben praeficialni“.

láttat 408: „láttatom őket, mint vadnak“.

lövő szerszám 49 | *leszőnk* 10 | *magyari* forint 348.

másvá 294; *másuva* 12.

maga. Közönségesen használva *de*, *ámbar* stb. kötőszók helyett.

maga-megbirhatlan 56: „az árúlónak mérges embertelensége, m.-m. rossz volta“.

meg-fog 111: „egy ideig az viasznak birodalmunkból való kivitelét meg akarjuk fogni“.

megáll 153: „ő felsége megáll mindeneket“.

meghiízal 286: „hogy imár is 800 készen m.-va volna“.

megbízassa 71: „valóban megbízassa ilyen jó ügye-kezetben“.

megcsökönik 318:

megeszmélvén magát 245: „az ország is m. m.“

meghajlanak 18: valakik Erdély országán kívül is én hozzám m.“

meggyülekezni 57: „ott akarván m.“

lőtet 315: „megszállotta az várat és azuta meg is lűteti őtet“.

megoszlatni 2: elszéleszteni.

megtaláltat 5: „én levelem nagy emberem által ő nagyságokat m.-om.“

megtartózik 42: „én elhíttem, hogy ha kinek szándéka volna is oda való menetelre, de megtartózik“.

megsebesellett 363: megsebesült.

megválasztja valamitől 307: „megválasztja az igazat az hamisaktól“.

megvásárlunk velek 341. | *megvakaroztanak volna* 441.

mentest megyünk 157.

mennyi magával 35: hányad magával.

mélyföld 30 | *merő méltó* 65 | *merő méreg* 459.

mindzüntelen 14 | *mindéltig* 19: mindig.

miből 68: „mutogassa meg miből bántattunk meg ő felségétől“.

nyilván áruló 65 | *mulatoztatás* 169: „késedelem és m. nélkül“.

molnával 178: malmával | *nekül* 440: nélkül.

nem költ benne 365: „minden élés bőven legyen, de semmi nem költ benne“.

nyakon köttet 210: „ny. k.-hettük volna s úgy küldöttük volna vissza kegyelmednek“.

nyelv 231: „Kegyelmed levelét jámbor szolgája az nyelvekkel együtt meghozá“. Ny. alatt kémeket, illetőleg oly foglyokat ért, kiktől az ellenségről holmit megtudhatni.

nyugotnák magukat 231; *nyugossa magát* 411.

oktobernek elein felé 38 | *országunk pusztított emberek* 26.

örül 101: „hogyan kegyelmednek szorgalmatos gondja vagy, igen örülöm“.

ország 363: „mely helyből az egész Tisza két felén való ország oltalmaztatik“.

pártolkodások miá 469.

pénzben kelni 431: „miért kellene 4 pénzben kelni“. (a polturának).

rájánl 16: „ha arra r.-juk magunkat“: ráadjuk magunkat.

reménység adás 238: „egy néhány urak felől való nagy reménység adás indita meg“.

rezgelődni 35 és 361 „hol és mihelt r. kezdenek“.

szegezgetés 377: „szintén elunjuk az sok rajtunk való sz.-eket, utánunk való czirkálásokat“.

számlálhatlanképen 4: „mennyi sok sz. bántódtanak vala“ | *vmi számú* 49: bizonyos-számú | *számolódtam* 251: „hogyan sz. vélek felette“.

seprejére szállott az állapot.

szerencsássá 125: szerencsés-sé.

szegelet 137: „hasznos szolgálatot hallanánk arról a sz. földről“.

szerelmes 207: szeretettjei.

szív 312: „és mi hozzánk tiszta szívet visel“; | *szívetlen* 61.

szívesedni 61: „sokan az igazak megsz., az latrok meghalnak féltekben“.

szőlőtlen 90: „az jószágatlan, szőletlen leányon nem igen szoktak kapni“.

solner: zsoldos 41.

siketség 50: „mely dolgot uram siketségre semmi uton nem jó vennünk“.

tanács: tanácsos 4; *tanácsság*: tanácsosság 319.

tanácsos vezér 17: „szükség ő hatalmasságának s mind fővezérének több t. v.-ekkel egyetemben arról gondolkodni“.

tanúlság 360: „az kis gróf írjon nekem egészsége és tanulásában való progressusa felől“.

tagadatlan dolog 27 | *talpalja földet* 468.

tartóztat 76: „Szénásit hívassa be és tartóztassa meg“.

tegzelődnek 141: „az vármegyék mostan mindenütt t.“

teljességesen 71 | *telelete* 29: telelése.

teremphetnének 360: teremthetnének.

terenget 147: „itt is nincsenek, ott is nincsenek, csak terengetik őket alá s fel“.

többsülhetek 17 | *többités* 18 | *tűz* 317: tűz.

több sok 210: „Nyári István uram és Prini uram és több sok fő emberek“.

tűsértség 455: „de kiváltképen t. rendén lévő emberek“.

tornyos hajokkal foly a Duna 38.

tudására 9: tudtára.

tudománt 394: „Mi azért erről mind isten és az egész keresztyén világ előtt tudománt tevén“.

ur ember 108 | *uri nemzet*(ből való) *lénén* 4.

ültet 103: betelepíteni; „mert ha maga saját jószágából azt az telket meg nem ülteti, haszontalan más ember jószágából oda jobbágyokat szállítani“.

valakit vki pártjának tud 49: hogy talán kegyelmed őtet is Homonnai pártjának tudja“.

vádolkodjék 28: vádaskodjék.

véget érni 102: „Bánfinéval semmi véget érvén“.

végezségeknek 393: Hihetően tollhiba, mert máskor mindig *végezések* fordulnak elé.

vékony ítéletű 389 | *veszteti* 32: veszíti.

JANCÓ BENEDEK.

I R O D A L O M.

Egy program-értekezés: „Gebé János: Tájékoztató a mai nyelvhasználatban (a löcsei m. k. állami főreáliskola Értesítője az 187⁹/₈₀ tanévről. 1—25. l.)

Hányszor hangzott már föl a panasz, hogy hány derék értekezésünk s tanulmányunk vész el az iskolai értesítőkből, senkitől sem ismerve, nem becsülve. Van a dologban valami ámbár nem igen sok, mert hiába, csak kiüti fejét a szög a zsákból. Nem egy példát lehetne fölhozni, hogy egy iskolai értekezés nem csak nagy port vert, széles Dunán innen és túl, hanem körutat tett az összes tudós körökben s figyelmet ébresztett írója iránt.

Ilyen gondolatokkal vettük kezünkbe a fentcímzett füzetet is, megpillantva, hogy nyelvészeti értekezés van benne. Ki tudja, hátha igazgyöngyre akadunk benne, mely eddig szemét között hevert? Végig olvastuk figyelemmel, aztán megint megnéztük a címlapját, bizon csak az állott ottan: „az 187⁹/₈₀ tanévről.“ Nem mondom, hogy tán nem elégitett volna ki bennünket, ha azt találjuk, hogy teszem 185⁹/₆₀. Az nem lepett volna meg egy cseppet sem. De hogy 187⁹/₈₀-ban írjanak ilyen tanulmányt, az igen. Nem is hiszem, hogy nem úgy áll a dolog, hogy a szerző úgy a hatvanas évekig csak együtt haladt az akkoriban nagyban fejlődő nyelvtudománnyal, hanem akkor abbahagyta a tanulást, s tán mint eddigi tanulmányozásának eredményét megírta ez értekezésben, melyet azután a nonum prematur in annum elvét követve, most kiadott, nem gondolva meg, hogy mily óriási léptekkel haladt azóta előre a nyelvtudomány. Új gyanánt talál elének olyan dolgokat, melyeket már rég elfelejtett mindenki; elveket, nézeteket vall, melyeket már rég túlhaladott a tudomány. Bemutatja például Szvorényit, mint a neologia fő-főképviselőjét, s elfelejti, vagy nem tudja, hogy Szvorényinak 1877-ben egy kitűnő értekezése („Fejlődési tünetmények a nyelvben“) jelent meg, melyben az ősz tudós egész más álláspontról tekint a dolgokat, s melyben a neológiát csaknem egészen elítéli. A „külhasonlító“ nyelvészetet is fölveszi